

ПОЛЬСКИЙ ЯЗЫК

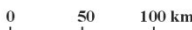
Польша во время правления Болеслава I Храброго (992—1025)





POLSKA ZA PANOWANIA KAZIMIERZA III WIELKIEGO (1333 - 1370)

- KRAKÓW** Stolica Polski
- Poznań** Pozostałe miejscowości
- Granice Polski w 1370 r.
- Granice ziem i państw pozostałych
- Ziemie odziedziczone przez Kazimierza III Wielkiego
- Terytoria lenne w 1333 r. wcielone później do Królestwa Polskiego
- Ziemie przyłączone przez Kazimierza III Wielkiego
- Ziemie zholdowane przez Kazimierza III Wielkiego
- (1339) Rok inkorporacji
- (1366) Rok zholdowania (lub oddania w lenno)





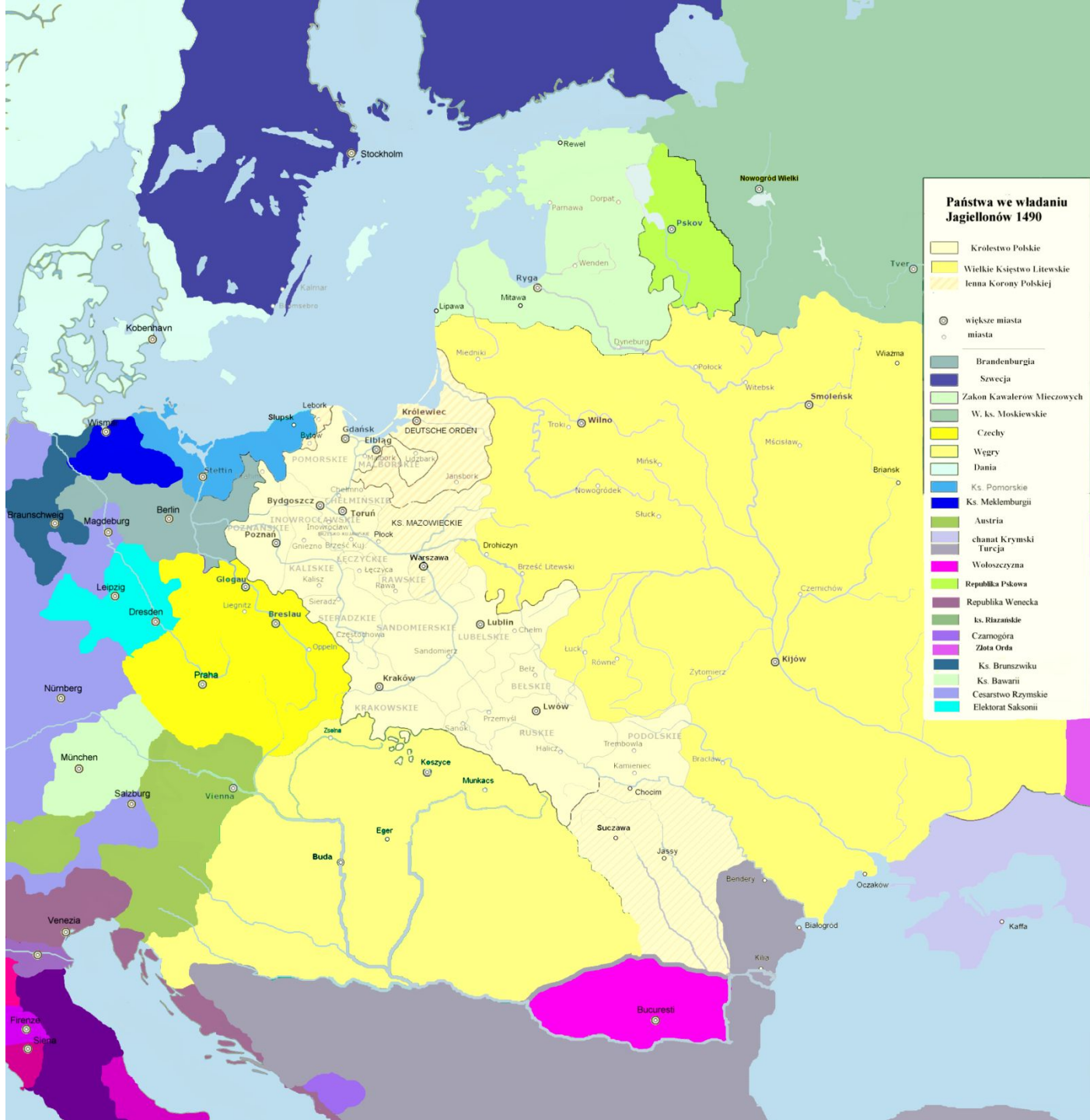
**POLSKA I LITWA
ZA PANOWANIA WŁADYSŁAWA II JAGIEŁŁY
(1386 - 1434)**

KRAKÓW Stolica Polski
 Półkółko Pozostałe miejscowości

— Granice Królestwa Polskiego i Wielkiego Księstwa Litewskiego w 1434 r.
 — Granice ziem i państw pozostałych

Królestwo Polskie
 Lenne Królestwa Polskiego
 Wielkie Księstwo Litewskie
 Ziemie przyłączone do Wielkiego Księstwa Litewskiego
 Lenne Wielkiego Księstwa Litewskiego

0 50 100 km



Państwa we władaniu Jagiellonów 1490

- Królestwo Polskie
- Wielkie Księstwo Litewskie
- lenna Korony Polskiej
- większe miasta
- miasta

- Brandenburgia
- Szwecja
- Zakon Kawalerów Mieczowych
- W. ks. Moskiewskie
- Czechy
- Węgry
- Dania
- Ks. Pomorskie
- Ks. Meklemburgii
- Austria
- chanat Krymski
- Turcja
- Wołoszczyzna
- Republika Pskowa
- Republika Wenecka
- ks. Rzymskie
- Czarnogóra
- Złota Orda
- Ks. Brunzwiku
- Ks. Bawarii
- Cesarstwo Rzymskie
- Elektorat Saksonii



Речь Посполитая в 1635

На карте показана республика в границах, охватывающих её наибольшую территорию

- Королевство Польское и Великое княжество Литовское
- Зависимые территории и колонии
- Крупные города
- Другие населённые пункты
- Бранденбург
- Швеция
- Саксония
- Османская империя
- Габсбургская империя
- Российское царство
- Дания
- Померания



Кальмар
Бремсебру

Лемборк
Бытуво
Мальборк
Гданьск
Эльблонг
Поморское
Штеттин
Драхим

Хелмно
Былгош
Торунь
Познанское
Познань
Калишское
Калиш
Серадз
Серадзское
Оппельн

Краковское
Краков
Жилина
Спиш
Вена

Пернов
Дерптское
Венден
Венденское
Рига
Курляндия
Митава
Жемайтское
Медники

Трокское
Кёнигсберг герцогство
Лидзбарк
Варминское
Янсборк

Вильна
Троки
Новоградское
Новоградок
Слуцк

Берестейское
Берестье
Люблинское
Люблин
Хелм
Луцк
Ровно
Волынское
Белзское
Белз

Пшемысль
Львов
Галич
Теребовля
Подольское
Каменец

Псков
Тверь

Полоцкое
Полоцк
Витебское
Витебск
Смоленское
Смоленск

Минское
Минск
Мстиславское
Мстиславль

Черниговское
Чернигов
Киев

Житомир
Брацлавское
Брацлав

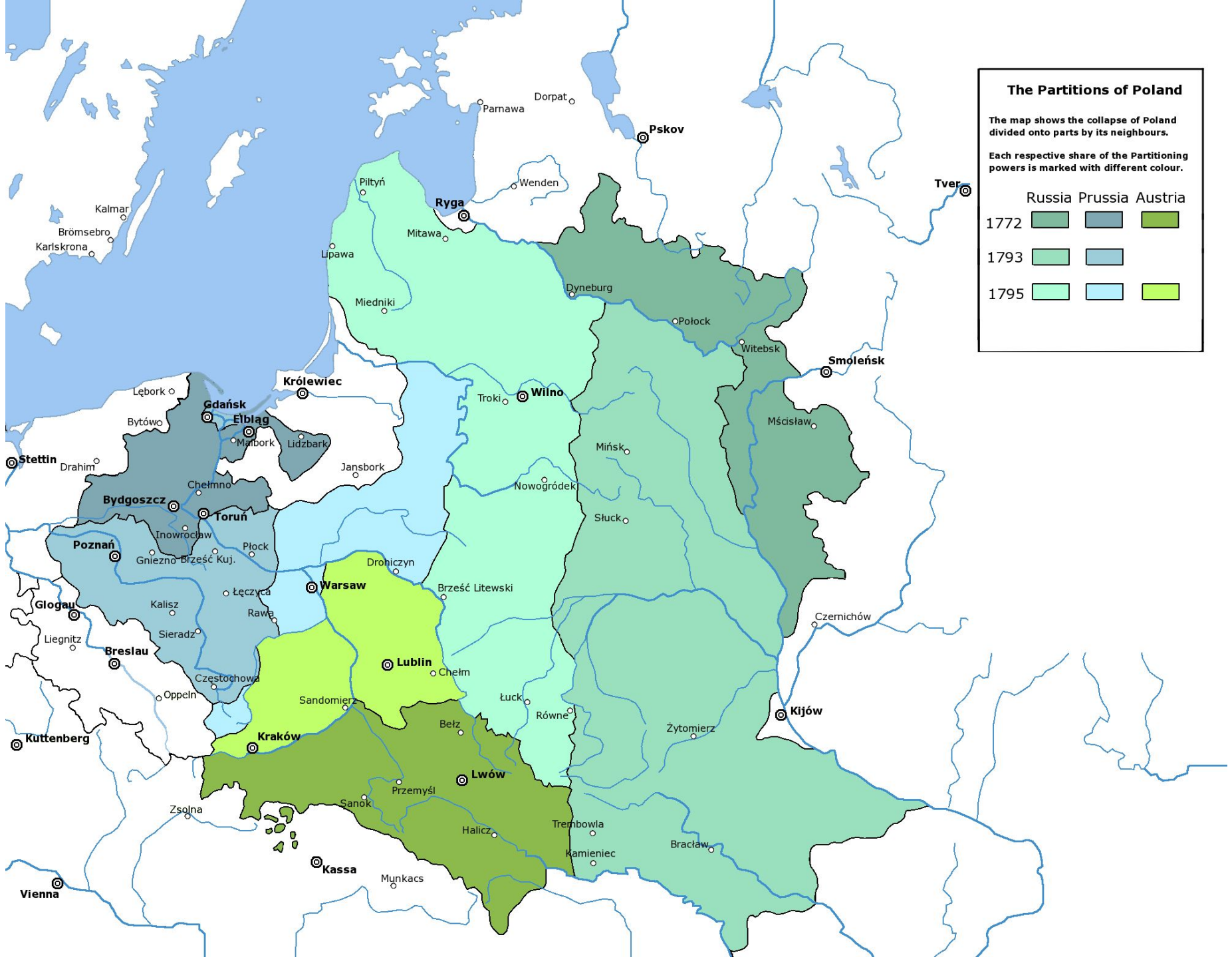
The Partitions of Poland

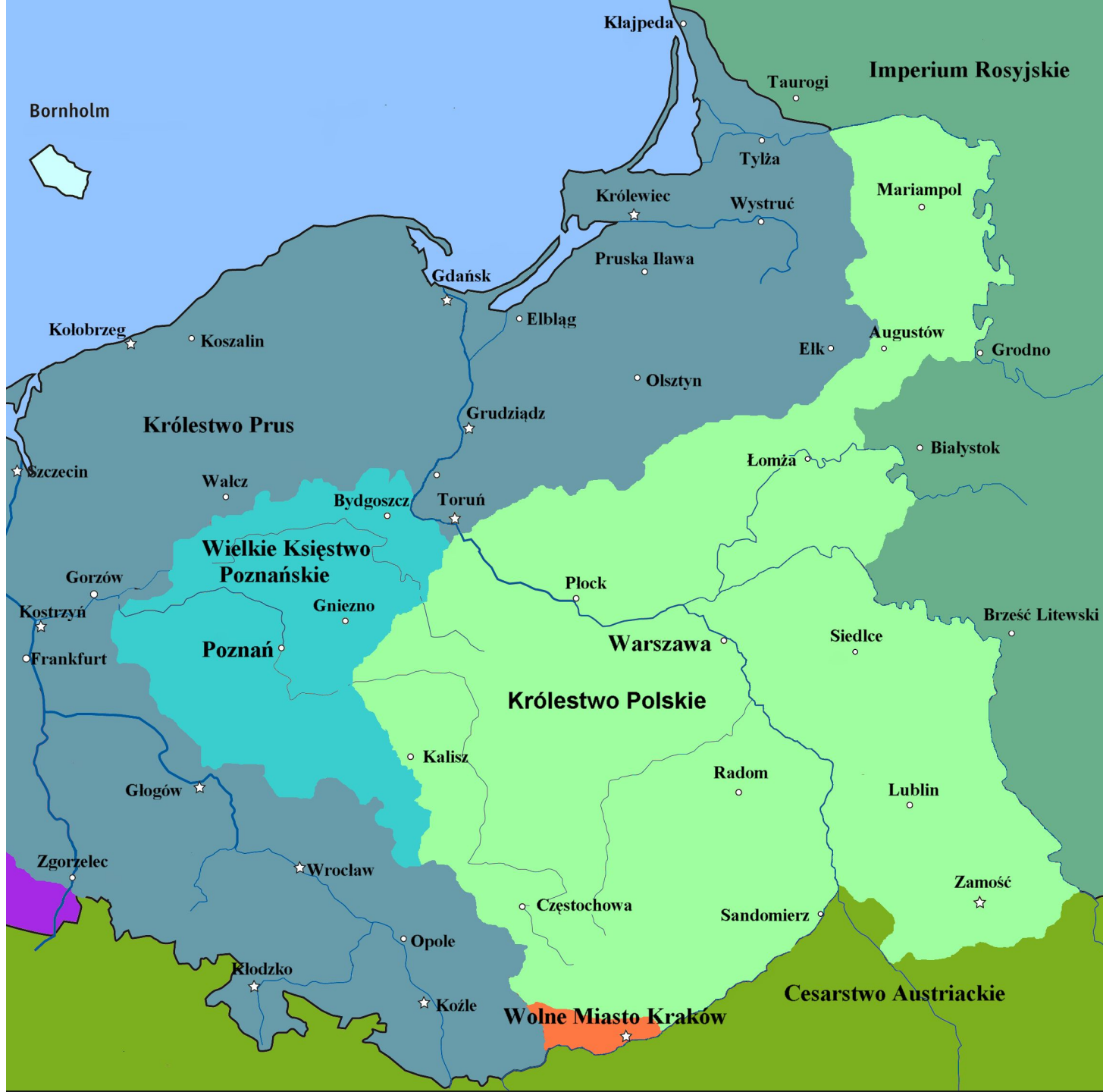
The map shows the collapse of Poland divided onto parts by its neighbours.

Each respective share of the Partitioning powers is marked with different colour.

Russia Prussia Austria

1772			
1793			
1795			





ПЕРИОДИЗАЦИЯ

- 1) дописьменный период — до середины XII в.;
- 2) древнепольский (старопольский) период — с середины XII до конца XV — начала XVI в.;
- 3) среднепольский период — с начала XVI до середины или третьей четверти XVIII в.
- 4) новопольский период — со второй половины XVIII в. до наших дней.

ДОПИСЬМЕННЫЙ ПЕРИОД

1. лехитская перегласовка

перед твердыми переднеязычными согласными (t, d, s, z, n, r, l)

*ě > a, *e > o, *ę > o, *r_o' > r_o, *l_o' > l_o.

*lěto > lato 'лето', *žena > żona 'жена'

Гнезненская булла: Boranta (ср. Бората)

2. *r_o' > ir('), *l_o' > il', *r_o > ar, *l_o > e/o/u + l

после губных

*tvr_o'dъ > tvr_odъ > twardy 'твёрдый' (ср. без перегласовки twierdzić 'твердить'
из др.-польск. twirdzić);

*ml_o'čati > milczeć 'молчать', *ml_oviti > польск. mówić 'говорить' (из др.-
польск. molwić, ср. рус. молвить).

3. контракция

*obličьje > oblicze 'обличье', *grěšьnoje (местоименная форма им. и вин. п.
ед. ч. ср. р. прил.) > grzeszne 'грешное' (ср. др.-польск. grzesznee).

4. ь = ь > e

Гнезненская булла: Quatec (= kv'atek < *kvěťкъ, ср. рус. цветок); len 'лён' (<
*lьнь), pies 'пёс' (< *рьсь).

5. заместительное продление гласных в результате утраты слабых
редуцированных

*vozь > vōz, ср. др.-польск. написание wooz, совр. wóz 'воз'.

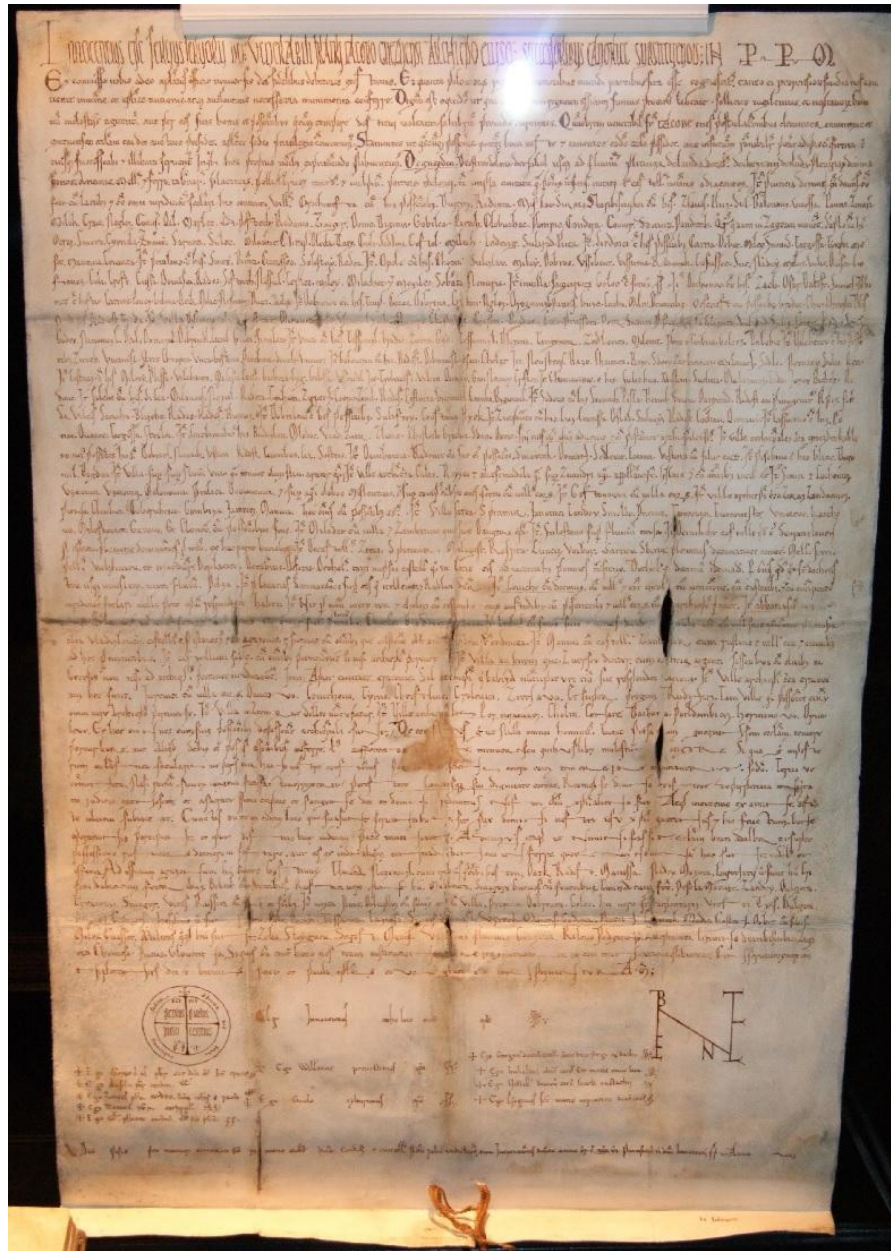
ДРЕВНЕПОЛЬСКИЙ ПЕРИОД

1. изменение бывших долгих гласных в так называемые «суженные», или «склоненные» (польск. *ścieśnione, pochylone*) \acute{e} (e^i), \acute{o} (o^u), \acute{a} ;
2. совпадение носовых $*\acute{e}$ и $*\acute{o}$ в одном гласном типа \acute{a}^o или \acute{a}^e

Литературный язык: краткие носовые \acute{e} ; долгие носовые \acute{e} > сокращение \acute{e}

3. развитие в части диалектов и литературном языке так называемого «расщепленного» произношения носовых гласных перед смычными согласными;
4. изменение палатализованных переднеязычных согласных s' , z' , t' , d' в среднеязычные палатальные шипящие, а также развитие шипящего призвука $u r' > \acute{r}'$;
5. установление фиксированного ударения.
6. перегруппировка типов склонения сущ. под влиянием категории рода: мужской тип (с бывшими основами на $-o$, $-jo$, $-y$), женский тип (с бывшими основами на $-a$, $-ja$, $-i$), средний тип (с бывшими основами на $-o$, $-jo$ и на согласный);
7. вытеснение кратких именных форм прилагательных и причастий полными;
8. развитие из форм перфекта новых форм прошедшего времени типа *wyszedł jeśm* > *wyszedłem* 'я вышел', *przyszli jeśmy* > *przyszliśmy* 'мы пришли'.

Гнезненская булла 1136 г.



possessione ruf
 officia Ad officium
 Jan Dubie. cum frater
 Ex carens. Smagor
 Domar. Galtar. hofpites u fur
 Milos. C uaslee. Milicef iij iur
 rici. Chomefa. Pucuo. Glouori fo. Signif au ante hanc raf
 Jfoter Jff Sci 7 beator 7 petri ce pauli aplos



+ ego Gerard us pby cardin 77 lre epus
 + ego Juseph pby cardin. 77
 + ego Lual pby card. 77. lre 77 pauli. 77
 + ego Martinus pby cardin. 77. lre pte. 77.

Innocentius
 Willmus
 Guado
 catho lica
 prebendat
 rib
 mane uale

Свентокшиские проповеди (Kazania świętokrzyskie) XIV в.



СВЕНТОКШИДСКІЕ ПРОПОВЕДИ (XIV В.)

t' > ć, d' > dź: zbauicel = zbawiciel, smircy = śmirci

Аорист и имперфект

videh (=widziech, *viděxъ)

sedese (=siedziesze, *sěděaše)

postauī (=postawi, *postavi)

idehø (=idziecha, *jъdexo)

Перфект

uslusal = usłuszał (совр. usłyszal), но sø uslisely = są usłyszeli (совр. usłyszeli)

Лексика

wrzemię — «время» (совр. czas);

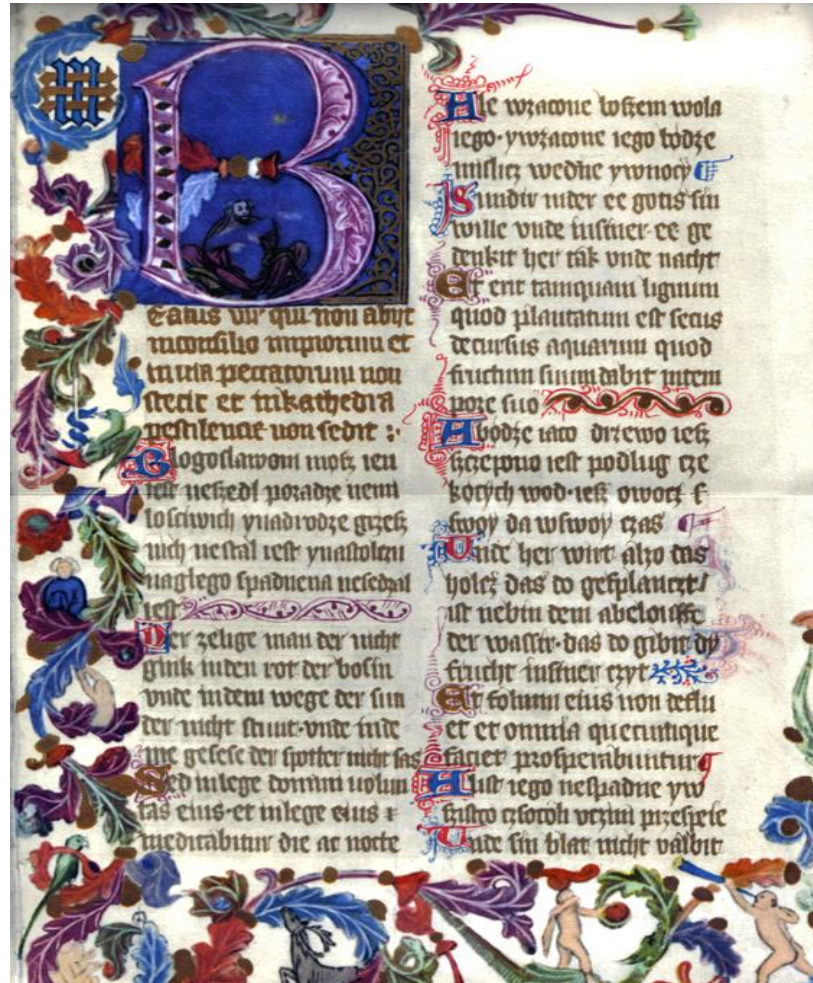
chociał — «хотел» (совр. chciał);

kłodnik — «узник» (совр. więzień);

kaki — «какой» (совр. jaki);

tet — «этот» (совр. ten).

Флорианская псалтырь (Psałterz floriański) XIV в.



Propitius confitebor tibi
in nominibus domine. et
nomini tuo psalmum di-
canti

Precor spowadae se wto
tobe whidz och gospodnie. i
ytweenu ymieni psalm bo
do molwica

Domine bekeme ich
dir in den geslechtu got. un-
te dyne namen den salu-
spredhe ich

Magnificans salutes re-
gis eius. et faciens miseri-
cordiam. iusto suo dauid:
et usque in seculum semi-
ni eius

Chkorimoz daweua
tola ico. yerno milosede
pomazanicu seorinu tami
towi yplodu ico at; unvek;

Rosende dy edlofingen
sines kinges vnt tunde dy
barmherzikeit syne ge-
salbetan dauid. vnt syne
sone bis mewn

Qui enarrant glori-
am dei. et opera in-
mirabilia eius annuntiat:
firmiter in

Ebosa wipowadais sla-
wo bosko. a slurky roki ne-
go. powadais sewerdzene
dy hynele sagen dy ere
gotis. vnt dy weik siner
hende kundyget das feste
in nige

Hic dies enarrat verbum
et nox nocti indicat scien-
tiam

Quen onowi wuziga slo-
wo. auoc uoty vkarige
nauko

Dei tal deui take tichet
das wort. vnt dy nacht
ter nachte beziget di lilt

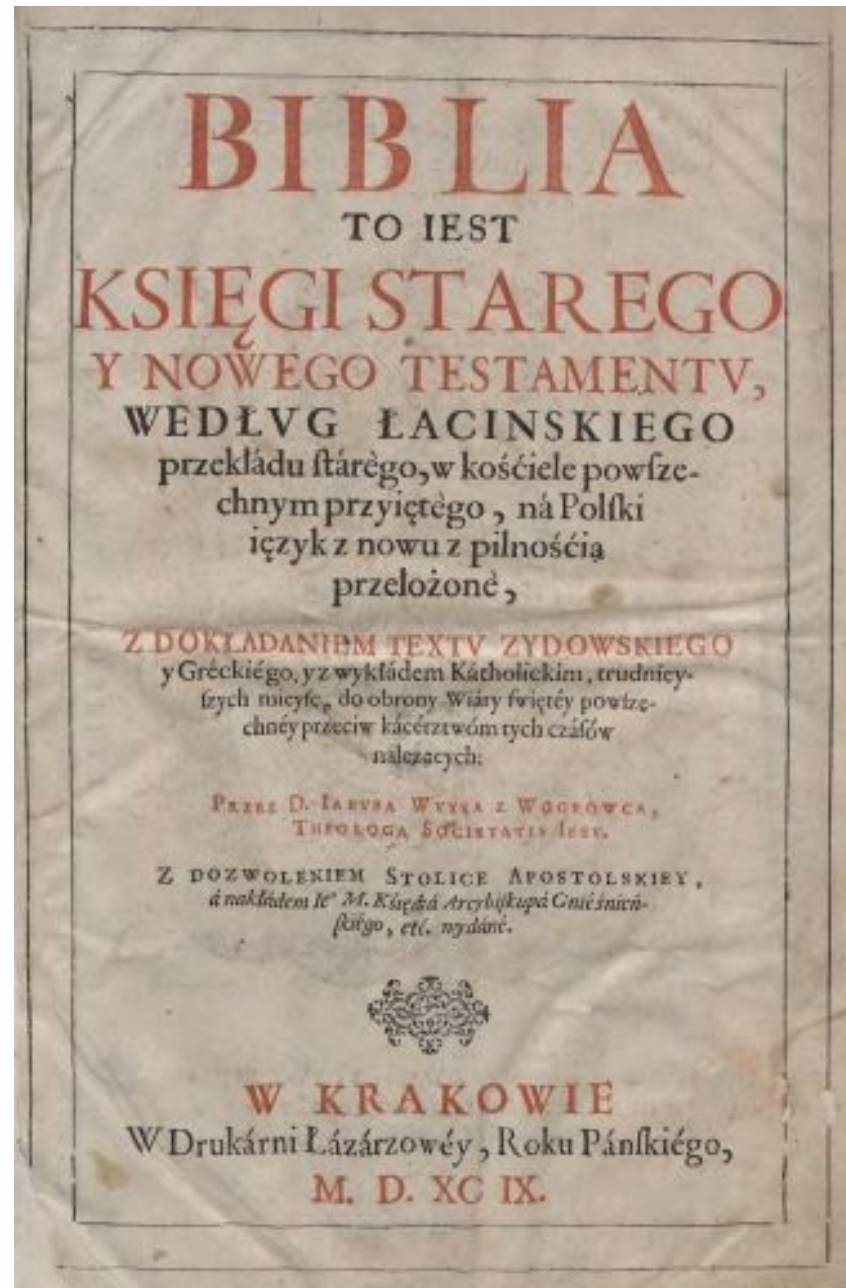
Qui sunt loquere neque
sermone. quorum non au-
diuntur voces eorum

Nec motu any powesey
gich se uestlich bicho glosso
we gich

СРЕДНЕПОЛЬСКИЙ ПЕРИОД

1. окончательное становление парокситонического ударения;
2. совпадение «суженных» гласных с «чистыми»: $\grave{a} > a$, $\acute{e} > e$, $\acute{o} > u$ (в литературном языке);
3. отвердение свистящих s' , z' , шипящих \check{s}' , \check{z}' , \check{c}' , \check{z}' и дрожаще-шипящего \check{r}' (с XVI в.);
4. $\check{r}' > \check{r} > \check{z}/\check{s}$;
5. отвердение губных в конце слова; изменение $l > u$ (с XVII в.).
6. формирование категории одушевленности/неодушевленности и категории мужского лица (XVII–XVIII вв.);
7. установление склонения сущ., близкого к современному;
8. установление современной системы форм времен и наклонений в глаголе. Преобразование личных показателей сосл. накл. по типу форм прош. вр.: $bych > bym$ 'я бы', $bychom/bychmy > byśmy$ 'мы бы', $bychą > by$ 'они бы'.

Библія Я. Вуйка 1599 г.



буква	польское название	основной аллофон (МФА)	другие аллофоны	буква	польское название	основной аллофон (МФА)	другие аллофоны
A a	a	[a]		M m	em	[m]	
Ą ą	o nosowe	[ɔ̃]	[ɔn],[ɔm]	N n	en	[n]	
B b	be	[b]	[p]	Ń ń	eń	[ɲ]	
C c	ce	[ts]	[dz]	O o	o	[ɔ]	
Ć ć	cie	[tɕ]	[dʒ]	Ó ó	o kreskowane	[u]	
D d	de	[d]	[t]	P p	pe	[p]	[b]
E e	e	[ɛ]		R r	er	[r]	
Ę ę	e nosowe	[ɛ̃]	[en],[em],[e]	S s	es	[s]	[z]
F f	ef	[f]		Ś ś	eś	[ɕ]	[ʒ]
G g	gie	[g]	[k]	T t	te	[t]	[d]
H h	ha	[x]		U u	u	[u]	
I i	i	[i]		W w	wu	[v]	[f]
J j	jot	[j]		Y y	y	[i]	
K k	ka	[k]	[g]	Z z	zet	[z]	[s]
L l	el	[l]		Ż ż	ziet	[ʒ]	[ɕ]
Ł ł	eł	[w]		Ź ź	żet	[z]	[ɕ]

Г л а с н ы е

Подъем	Ряд		
	Передний	Средний	Задний
	Нелабиализованные		Лабиализованные
Верхний	і (у)		и
Средний	е		о
Нижний		а	

С о г л а с н ы е

По способу образования			По месту образования					
			Губные		Переднеязычные		Среднеязычные	Заднеязычные
			Губногубные	Губнозубные	Зубные	Альвеолярные		
Шумные	Взрывные	Гл.	p p'		t (t')			k k'
		Зв.	b b'		d (d')			g g'
	Аффрикаты	Гл.			c	č	ć	
		Зв.			ʒ	ž	ǰ	
	Фрикативные	Гл.		f f'	s (s')	š	ś	x x'
		Зв.		v v'	z (z')	ž	ź	
Сонорные	Носовые		m m'		n		n'	
	Боковые					l (l')		
	Дрожащие					r (r')		
	Скользящие		ɹ				ɻ	

ДИАКРИТИЧЕСКИЕ ЗНАКИ

kreska — **ć, ś, ź, ń, ó**

ć [ч'] – spać (спать), robić (делать)

ź [ж'] – źrenica (зрачок), źle (плохо)

ś [ш'] – jakiś (какой-то), śnieg (снег), ślimak (улитка)

ń [н'] – koń (конь), dłoń (ладонь)

ó [у] – lód (лед), twój (твой), mrówka (муравей)

kropka — **ż**

ż [ж] żółw (черепаха)

czerta — **ł**

ł [ў] – ładny (красивый), miły (милый), łapa (лапа)

ogonek — **ą, ę**

ą [o^H], [o^M] — ząb (зуб), dąb (дуб), błąd (ошибка)

ę [e^H] — język

ДИГРАФЫ **ch, cz, sz, śc, dz, dź, dż, rz**

CH — [x]

chleb — хлеб

gmach — здание

CZ — [ч]

czas — время

czarny — черный

SZ — [ш]

szkoła — школа

zeszyt — тетрадь

ŚC [шʲ] (**ŚC** перед I)

kość — кость

DZ — [дʒ]

dzwonić — звонить

bardzo — очень

DŹ — [дʒʲ]

dżem — джем

DŹ — [дʒʲ]

dźwięk — звук

RZ — [ж, ш] **RZ=Ź**

rzeka — река

burza — буря

ŹDŹ — [жДж'; шЧ'] (ŹDZ перед I)

gwóźdź — гвоздь

ŹDŹ — [жДж]

odjeżdżać — уезжать

SZCZ — [шЧ]

szczotka — щётка

C [ц] cyklop

Ć [ч'], **CZ** [ч]. Ср. mieć 'иметь' — miecz 'меч, клинок'.

Ź [ж'] — **Ż** [ж] Ср. źródło 'источник' — wieża 'башня'.

[y] — **Ó, U** (sól, dziękuję)

[ж] — **RZ, Ż** (burza, żona)

[ч'] — **cień, robić**;

[ж'] — **zima, mroźny**;

[дж'] — **dzień, dźwięk**;

[ш'] — **siła, śniadanie** ‘завтрак’;

[н'] — **pieniądze, koń**.

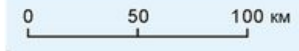
лицо	ед. число			мн. число	
	муж. род	жен. род	ср. род	лично-муж.	женско-вещн.
1-е	<i>byłem</i>	<i>byłam</i>	<i>*byłom</i>	<i>byliśmy</i>	<i>byłyśmy</i>
2-е	<i>byłeś</i>	<i>byłaś</i>	<i>*byłoś</i>	<i>byliście</i>	<i>byłyście</i>
3-е	<i>był</i>	<i>była</i>	<i>było</i>	<i>byli</i>	<i>były</i>

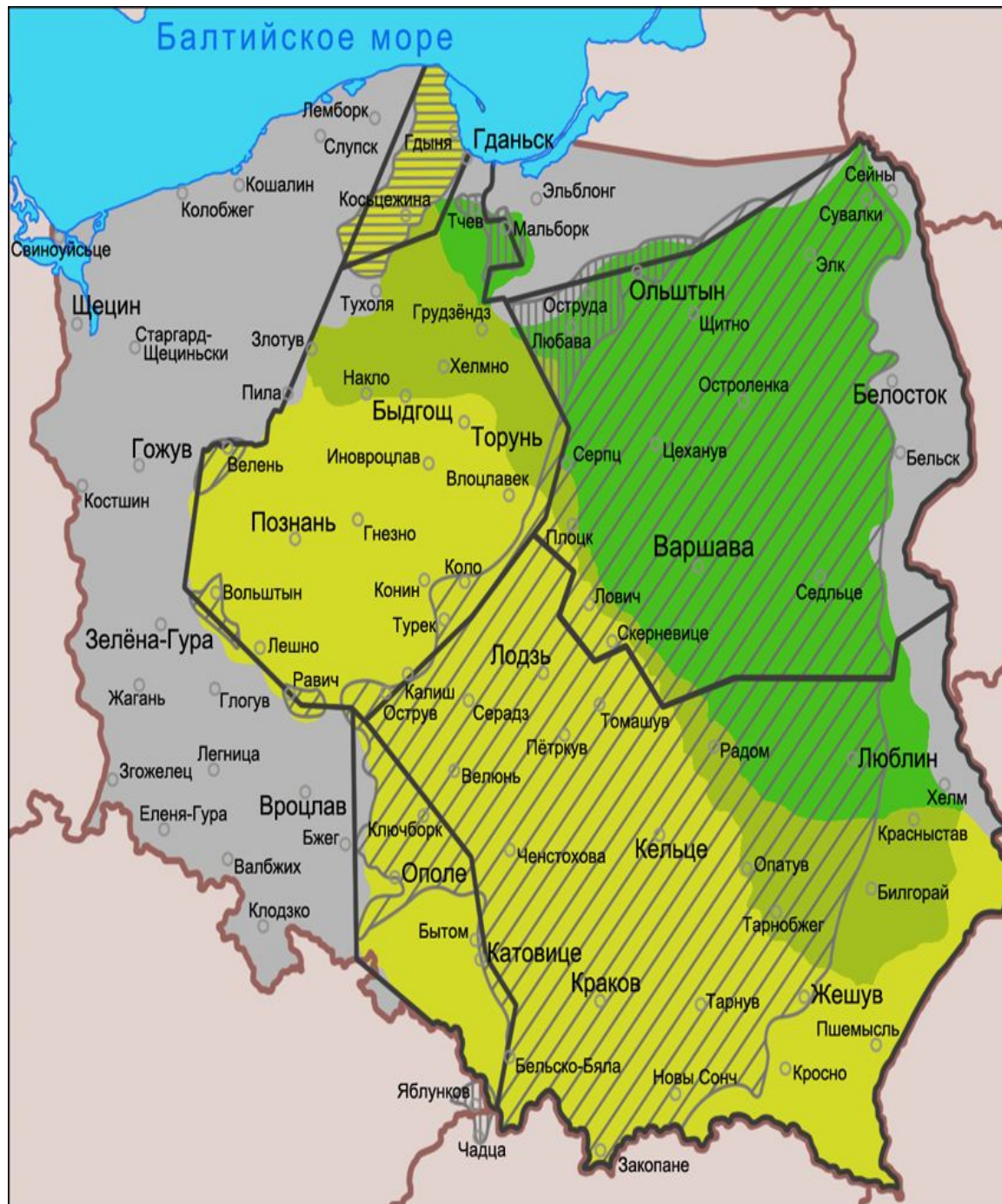
Czyśmy się spóźnili? — «Мы опоздали?»; *Sameś to zrobił* — «Ты сам это сделал»

Лицо	ед. число			мн. число	
	муж. род	жен. род	ср. род	лично-муж.	женско-вещн.
1-е	<i>czytałem był</i>	<i>czytałam była</i>	<i>*czytałom było</i>	<i>czytaliśmy byli</i>	<i>czytałyśmy były</i>
2-е.	<i>czytałeś był</i>	<i>czytałaś była</i>	<i>*czytałoś było</i>	<i>czytaliście byli</i>	<i>czytałyście były</i>
3-е	<i>czytał był</i>	<i>czytała była</i>	<i>czytało było</i>	<i>czytali byli</i>	<i>czytały były</i>

лицо	ед. число				мн. число		
	być + ł-причастие			być + инфинитив	być + ł-причастие		być + инфинитив
	муж. род	жен. род	ср. род		лично- муж.	женско- вещн.	
1-е	<i>będę robię</i>	<i>będę robią</i>	<i>*będę robió</i>	<i>będę robić</i>	<i>będziemy robili</i>	<i>będziemy robiły</i>	<i>będziemy robić</i>
2-е	<i>będziesz robił</i>	<i>będziesz robiła</i>	<i>*będziesz robió</i>	<i>będziesz robić</i>	<i>będziecie robili</i>	<i>będziecie robiły</i>	<i>będziecie robić</i>
3-е.	<i>będzie robił</i>	<i>będzie robiła</i>	<i>będzie robió</i>	<i>będzie robić</i>	<i>będą robili</i>	<i>będą robiły</i>	<i>będą robić</i>

Лицо	ед. число			мн. число	
	муж. род	жен. род	ср. род.	лично-муж.	женско-вещн.
1-е	<i>byłbym</i>	<i>byłabym</i>	<i>*byłobym</i>	<i>bylibyśmy</i>	<i>byłybyśmy</i>
2-е	<i>byłbyś</i>	<i>byłabyś</i>	<i>*byłobyś</i>	<i>bylibyście</i>	<i>byłybyście</i>
3-е	<i>byłby</i>	<i>byłaby</i>	<i>byłoby</i>	<i>byliby</i>	<i>byłyby</i>





Тип межсловной фонетики

- Звонкий тип: *kod i pies*
(kot i pies)
- Глухой тип: *kot i pies*
(kot i pies)
- Вторичный глухой тип:
kot i pies (kot i pies), но
jezdem (jestem)

Произношение *ś, ź, ć, ź*

- Переход
ś, ź, ć, ź > *s, z, c, z*
- Переход
ś, ź, ć, ź; ś, ź, ć, ź >
> *ś', ź', ć', ź'*

Произношение *ś, ź, ć, ź*

- Переход
ś, ź, ć, ź > *s, z, c, z*
- Границы
распространения
польских диалектов

Tekst gwarowy — Dąbrówka Wielkopolska

No kcinyj u nos, jak ... miała tam poródzić córka dziecko, no to matka już nasykowaa (!) poduszki, kószulke, pieluszki, nie, żeby wszystkło bułoe pogotowiu. A potym, jak buło tak dalyko już do urodzyniu, no tło musioł sie tyn mónż starać. Musioł jachać po arkusiere, żyby wszystko dobrze buo, a jag nie mógła arkusiera, musioł po lekarza jachać, no. Tero dziecko sie urodziłoe, łokompali, jak kómpali, nopród downi to kompali w taki kopónce drewnianyj z drzewa, a dzisiaj no to ju som takie waninki, to ju w taki wanince te dziecko łokompiom.

Nagranie z archiwum fonograficznego Zakładu Dialektologii Polskiej UAM w Poznaniu. Fragment rozmowy nagranej przez prof. Zenona Sobierajskiego 06.05.1951 r.; informatorką była p. Agnieszka Kostera, ur. 1899 r.; przepisał Jerzy Sierociuk.

<http://www.dialektologia.uw.edu.pl/index.php?l1=opis-dialektow&l2=dialekt-wielkopolski&l3=wielkopolska-zachodnia&l4=teksty-dabrowka-wielkopolska-tekst1>



Niedziela Palmowa

Palmy to wszyscy, każdy jeden [musioł](#) mieć do [kościóa](#). Dokościóa każdy [szed](#) z [palmo](#), cy [dziółcha](#) cy [chopok](#) [kazdy](#) miał palme, ale to były normalne, rob... robione. Takie bazie, no i jałowiec. Dużo jałowca przy kraju, bo to tym sie bili, tym jałowcem, każdy jeden drugiego kuł. No i świeńczyły.

Borowiny dużo nazbirali w lesie.

No, ale nie było ta jak teraz co całe mojom i z kwiotkami, tylko była tako normalno góra, i tu było takie obtegowane i były [stażki](#) z bibuły [przywionzane](#) i wiency nie było. Nie było tego [ubiranego](#) na dół.

Informatorki:

Grupa śpiewaczo-obrzędowa "Płazianki" (zrzeszona w Chrzanowskim Stowarzyszeniu Folklorystycznym) w składzie: Emilia Kurowska – kierownik grupy (ur. w 1950 r.), Maria Kosowska (ur. w 1948 r.), Władysława Oleksy (ur. w 1941 r.), Zofia Chrzęścik (ur. w 1935 r.), Helena Płaszczycza (ur. w 1933 r.), Józefa Kozikowska (ur. w 1953 r.), Krystyna Bąba (ur. w 1940 r.), Władysława Styrna (ur. w 1950 r.).

Nagranie i zapis: Izabela Stapor



O przesądach

Teras mniej ludzie już w te gusła wjerzo, a kedyś to jak tylko się co, jak był, jak zachorował człowjek, to nie wozili go do doktora, tylko wsadzali go do pjeca po chlebje, żeby on się wygrzał, a wsadzili jednego dzieciaka takiego małego, pjec zamkneli, to on się ugotował w tym piecu, bo tak było, ugotował się, nu zamkneli, za goronco było, dzieciak nie krzyczał, otwjerajo a dzieciak ugotowany, upieczony, to kedyś takie ludzie, ale jak, znowuż, jak przyszedł kominiarz w poniedziałek, jak chodził kominiarz, broń Boże, aby nie w poniedziałek przyszedł, bo jak przyszedł w poniedziałek kominiarz, to za cały tydzień było nieszczęście, jak, jak kot przeleciał czarny to żałoba była, a teraz to przeszli, przeszły te.

Informatorka: Zofia Ziętara , ur. 6.02.1929 r. w Rębowie pod Wyszogrodem.

Nagranie: Paweł Ziętara

Przepisanie: Monika Kresa

Opracowanie: Justyna Garczyńska



Opis dialektów polskich | **Dialekt śląski** | **Śląsk północny**

Polok przised, tak Polok przised do sklepu, włoż, i ta jeden Ślunzok buł w sklepie, przy ladzie i tan dyskutowoł, no atyn, tyn Polok tak nie wiedzioł, cy to łon jest Niymiec, Polołk ni, bo tako gołdka jakoś, on co ta ni za bardzo rozumioł i go sie pytoł:

- Pan Polak?

A tyn Ślunzak pado:

- Ni, po gruntfarba. Bo lak zech kupił juz wcora.

Informator: Antoni Sobania – urodził się w 1946 roku w Kuniowie.

Nagranie: Monika Kresa, Ewa Kurowska. Przepisanie i opracowanie: Monika Kresa. Weryfikacja: Halina Karaś.

